

De Pekel Aa

Hoe was het vroeger?

Heel vroeger was dit een ruig veengebied waar weinig mensen kwamen. Het was onderdeel van het Bourtanger Moer, een groot moerasgebied (hoogveen) dat rond 5000 voor Christus ontstond en liep tot over de Duitse grens.

*Hoe eenzaam lag het woeste oord
Daar uitgestrekt in 't rind.
Geen mensentem werd er gehoord
Op dien onvruchtbaren grond.
De Pekel Aa doorsneed het land.
Met veen en heide bedekt.
Natuur werd door geen nijvere hand
Uit hare rust gewekt.*

Te zongelied Pekelder Volkslied.

Turfwinning

Vanaf de 17e eeuw begonnen Friezen en Hollanders met de ontginning en exploitatie van het veen door de winning van turf. Aan die brandstof ontstond behoefte omdat er steeds meer steen werd gebakken voor de huizenbouw en de houtvoorraad voor het stoken van de ovens oprakte. Het turfjaven begon in wat later Oude Pekela zou worden en verschoof zich langzaam aan richting Stadskanaal.

Stads invloed

De turf werd vooral naar de stad Groningen en de Duitse kuststeden vervoerd. Met name de stad Groningen kocht via stromannen veel grond in dit gebied en had daarom veel invloed op de verdere ontwikkeling van de Pekela's en het Stadskanaal. De door de stad aangewezen Stadsveeënmeester hield toezicht over de wegen en wateren, de verveening en de ontginning.

Bron: Weenkoloniaal Museum

Oude en Nieuwe Pekela

Oude Pekela heette oorspronkelijk Beneden Pekela en Nieuwe Pekela was Boven Pekela. Boven en beneden verwees naar hoger en lager gelegen. Zowel wat betreft de hoogte van het land als de ligging aan het kanaal. Oude en Nieuwe Pekela werden eigenlijk pas officiële benamingen toen er in de negentiende eeuw twee afzonderlijke gemeenten ontstonden.

Kanalisering

Het riviertje de Pekel Aa werd bevaarbaar gemaakt. Dat gebeurde voor de ontwatering van het veen, de afvoer van de turf en voor de aanvoer van goederen. Vanuit het hoofddeep, dat op deze manier ontstond, werden wijken landinwaarts gegraven. Noodzakelijk voor de aan- en afvoer van producten, maar ook voor de ontwatering van het veen.

Bron: Weenkoloniaal Museum

De Veenkoloniën

Sluizen

Om het hoogteverschil te overbruggen werden drie sluizen (verlaten) gebouwd in de Pekel Aa. Pas in 1877 werd, om het hoogteverschil te kunnen overbruggen, de vierde sluis gebouwd, een koppelsluis dichtbij Stadskanaal. Daarmee was het Pekelder Diep verbonden met het Stadskanaal. Toen het kanaal Veendam-Musselkanaal werd gegraven voor de aanvoer van water voor de landbouw, is deze weer vervangen om de nieuw ontstane hoogteverschillen op te kunnen vangen (zie kaart).

Koppelsluis

Scheepvaart

Voor de afvoer van de turf, de aanvoer van mest en de uitvoer van graan, aardappelen en andere producten, ontwikkelde zich hier een bloeiende binnenlandse scheepvaart, die zich tot ver in de 20e eeuw kon handhaven. Uit de binnenvaart ontwikkelde zich de zeevaart.

A-locatie

In de 19e eeuw ontwikkelden de Veenkoloniën zich tot een industriële A-locatie. Dat kwam door de ruime beschikbaarheid aan arbeiders, grondstoffen en de goede infrastructuur van hoofdkanalen en zijwijken. Rond 1900 bood Pekela plaats aan 12 strokartonfabrieken,

1 zetmeelfabriek en 6 scheepswerven. De strokartonfabrieken droegen namen als Wilhelmina, de Kroon, Ceres, Albion, Erica, Union, Britannia en Free en Co. De namen van de bruggen herinneren deels aan deze fabrieken.

Crisisjaren

In 1915 was er in de voormalige gemeenten Oude en Nieuwe Pekela bijna geen veen meer. Als laatste restant werd in de jaren dertig nog het Winschoter Zuidveen afgegraven als werkverschaffingsproject. Dit gebied lag achter de huidige jachthaven van Oude Pekela.

Opknopbeurt

In de jaren 1980-1990 zijn beide dorpen grootscheeps opgeknapt met behoud van de historische veenkoloniale structuur. Het kanaal is gereconstrueerd, bruggen vernieuwd of afgegraven en ter ontlastung van het verkeer in de dorpen zijn rondwegen aangelegd.

Bron: Weenkoloniaal Museum

Waterkwaliteit

De strokartonfabrieken loosden voorheen hun afvalwater ongezuiverd op het Pekelder Hoofddeep. Na het sluiten van een deel van de fabrieken, investering in waterzuivering en het overschakelen op oud papier door de overgebleven fabrieken kwam er een einde aan de lozingen en verbeterde de waterkwaliteit aanzienlijk.

Gemaal Oude Pekela

Om het water in het achterliggende poldergebied ten noorden van Oude Pekela af te kunnen voeren werd begin jaren negentig gemaal Oude Pekela gebouwd. Het bemaalt 728 hectare aan voornamelijk landbouwgebied.

kooi. Het symboliseert de triomf van de techniek over het landschap. De kunstenaar, Peter Huijgen, wilde laten zien dat de vrije stroming van het water in het oude hoogveengebied is getemd en de levendige scheepvaart is verdwenen (gekooid).

De Praam
Het kunstwerk 'De Praam' op het dak van het gemaal stelt een boot voor in een

Veenkoloniaal Museum

Het hele verhaal van Oost-Groningen en de Veenkoloniën wordt verteld in het prachtige Veenkoloniaal Museum aan het Museumplein in Veendam.

Keersluis

270 Zeekapiteins

In 1874 woonden in Oude Pekela 114 en in Nieuwe Pekela 156 zeekapiteins(!), meer dan in Amsterdam en Rotterdam tezamen.

Kapiteinshuis

Aan de 19e eeuwse scheepvaart herinnert nog het Kapiteinshuis te Nieuwe Pekela. Voor dit museum ligt meestal de uit 1894 daterende spitse praam 'familietrouw'.

Karton

De kartonindustrie is met 2 fabrieken nog steeds aanwezig in Oude en Nieuwe Pekela.

RWZI

Rioolwaterzuiveringsinstallatie Oude Pekela.

Stad